

در کشورهایی که دارای جمعیت مسلمان زیادی هستند، استفاده از ابزارهای مالی متعارف مانند اوراق قرضه، کارایی و مقبولیتی ندارد. بر این اساس دولت‌ها و شرکتهای اسلامی و یا شرکتهای اسلامی فعال در کشورهای غیراسلامی که بدنبال تأمین مالی و مدیریت بدهی خود هستند نیازمند یافتن جایگزین‌هایی مطابق با اصول اسلامی می‌باشند. در سال‌های اخیر رشد ابزارهای مالی اسلامی که به صکوک شهرت یافته بسیار چشمگیر بوده است. تا جایی که بر اساس آمار، تا پایان سال 2006 میلادی ارزش کل صکوک منتشر شده بالغ بر 50 میلیارد دلار عنوان شده است. کشورهای بحرین، مالزی، قطر و آلمان به عنوان پیشگامان در این زمینه شناخته شده‌اند. در حالت کلی می‌توان صکوک را اوراق بهادار مبتنی بر دارایی، با درآمد ثابت یا متغیر، قابل معامله در بازار ثانویه و مبتنی بر اصول شریعت دانست.

اصطلاح «صکوک» برگرفته از واژه عربی صکوک به معنای چک، نوشته بدهکار، سفته و قبض بدهی است و به طور معمول، به عنوان «اوراق قرضه اسلامی» تعریف می‌شود. تمایزی که میان این دو تعریف از صکوک وجود دارد، اساسی و مهم است، چرا که با تاکید بر این تفاوت، هدف از به کارگیری صکوک به عنوان ابزاری جدید در بانکداری اسلامی، تقلید از اوراق قرضه مبتنی بر بهره در بانکداری معمول نیست، بلکه ایجاد ابزاری ابتکاری است که منطبق بر قوانین شریعت اسلام باشد.

صکوک به عنوان اوراق بهادار با پشتوانه مالی تعریف می‌شود که باید خود دارای ارزش باشد و نمی‌تواند براساس فعالیت‌های سفته بازی و سوداگرانه و در واقع فعالیت‌هایی که بدون خلق ارزش و کار صورت می‌گیرند، سودآوری داشته باشد. اوراق بهادار صکوک منابع مالی را با پشتوانه ترازنامه و دارایی‌های فیزیکی شرکت‌های خاص جذب می‌کنند.

استفاده از لفظ صکوک جهت ابزارهای مالی اسلامی برای نخستین بار در سال 2002 در جلسه فقهی بانک توسعه اسلامی پیشنهاد شد. بعد از آن سازمان حسابداری و حسابرسی نهادهای مالی اسلامی اقدام به معرفی 14 نوع صکوک نمود. که عبارتند از؛

(1) صکوک مالکیت دارایی‌هایی که در آینده ساخته می‌شود، (2) صکوک مالکیت منافع دارایی‌های موجود، (3) صکوک مالکیت منافع دارایی‌هایی که در آینده ساخته می‌شود، (4) صکوک صلح، (5) صکوک استصناع، (6) صکوک مباحه، (7) صکوک مشارکت، (8) صکوک مضاربه، (9) صکوک نماینده سرمایه‌گذاری، (10) صکوک مزارعه، (11) صکوک مساقات، (12) صکوک ارائه خدمات، (13) صکوک حق‌الامتیاز.

از بین صکوک فوق‌الذکر تنها استفاده از صکوک اجاره، صلح و استصناع و تا حدی صکوک مشارکت، مباحه و مضاربه معمول است.

در یک تقسیم بندی دیگر می توان صکوک را به دو گروه ابزار حقوق صاحبان سهام و ابزار بدهی تقسیم نمود. صکوک اجاره، سلم، استصناع و مرابحه زیر مجموعه ابزار بدهی و صکوک مشارکت و مضاربه زیر مجموعه ابزار حقوق صاحبان سهام قرار می گیرند.

یکی از مهمترین انواع صکوک معرفی شده "صکوک اجاره" می باشد. صکوک اجاره در حقیقت اوراق بهاداری است که دارنده آن بصورت مشاع، مالک بخشی از دارایی است که منافع آن بر اساس قرارداد اجاره به مصرف کننده یا بانی واگذار شده است.

جهت انتشار اوراق اجاره وجود حداقل سه نهاد مالی ضروری می باشد که عبارتند از بانی، واسط و امین. بانی شخصی حقوقی است که صکوک اجاره با هدف تأمین مالی آن را منتشر می شود و می تواند اقدام به اجاره نمودن دارایی مبنای انتشار صکوک اجاره از واسط به نمایندگی از سرمایه گذاران نماید. واسط نهاد مالی است که صرفاً به منظور نقل و انتقال دارایی به وکالت از دارندگان صکوک اجاره و انتشار صکوک اجاره تشکیل می شود. امین نیز شخص حقوقی است که به نمایندگی از سرمایه گذاران و به منظور حفظ منافع آنان در چارچوب ضوابط اجرایی انتشار صکوک اجاره مسئولیت نظارت بر کل فرآیند عملیاتی صکوک اجاره را بر عهده دارد.

- ریسک اوراق صکوک

ریسک مربوط به اوراق صکوک را به طریق مختلفی می توان دسته بندی کرد. مهمترین ریسک هایی که دارندگان اوراق صکوک با آن مواجه هستند را می توان به صورت زیر بیان کرد:

- ریسک از بین رفتن دارایی ها
- ریسک نرخ سود
- ریسک کاهش قیمت دارایی

- مزایای اوراق صکوک

برخی از مزایای انتشار اوراق صکوک را می توان به شرح زیر بیان نمود:

- (1) صکوک نقدینگی بانی را افزایش می دهد
- (2) دارایی هایی که نقدینگی پایینی دارند و یا غیرنقد هستند از ترازنامه خارج شده و وجوه نقد جایگزین آن می شود.
- (3) با اینکه قسمتی از دارایی ها از شرکت بانی جدا می شود اما با این حال باز هم بانی می تواند از دارایی ها استفاده کند.

- (4) از آنجا که صکوک با پشتوانه‌ی دارایی‌منتشر می‌شود لذا دارای ریسک کمتر است و هزینه‌ی تأمین مالی را نیز کاهش می‌دهد. یک راه دیگر کاهش هزینه‌ی تأمین مالی استفاده از افزایش اعتبار است.
- (5) صکوک با فراهم کردن امکان تبدیل دارایی‌ها به اوراق بهادار به توسعه‌ی بازار سرمایه کمک می‌کند.
- (6) چنانچه برای دادوستد اوراق صکوک یک بازار ثانویه فراهم می‌شود، آنگاه قابلیت نقدشوندگی این اوراق هم افزایش می‌یابد.

